

εις περιπετείας και νοσταλγός, όπως ο Όδυσσεύς. Το ταξίδι αυτό της αγωγής είναι η αντιπροσωπευτική εμπειρία του νόστου, της επιστροφής εις την πατρίδα, εις αυτό που είναι μέσα εις τον άνθρωπον.

“Αλλη βασική άποψις του Ύπαρξισμού στενά συνδεδεμένη με την άγωγήν είναι η έννοια του «γνώθι σαυτόν». Καμμία φιλοσοφία της εποχής μας δεν ενδιαφέρεται δια την άγωγήν από την άποψιν αυτήν τόσον, όσον ο Ύπαρξισμός. Κάθε ύπαρξιστής φιλόσοφος είναι ένας ιατρός και η άποστολή του είναι να ενθαρρύνη τὰ άτομα, όλων τών ειδών και καταστάσεων, να καταλάβουν την κατάστασίν των και τον έαυτόν των. Η σημασία του να γνωρίζη κανείς τον έαυτόν του αλλά και την εποχήν του, είναι μεγάλη. “Όσον αφορά την επαγγελματική εκλογήν, ο άνθρωπος πρέπει να γνωρίζη τον έαυτόν του καθώς και τους περιορισμούς και τὰς δυνατότητας της εποχής. Άλλά και πάλιν το «γνώθι σαυτόν» έχει νοσταλγικόν χαρακτήρα. Ο Ύπαρξισμός δεν αποβλέπει εις την απομόνωσιν. Απεναντίας προσπαθει, να ελευθερώση το άτομον από την απομόνωσιν και την άνωυμίαν, να ελευθερώση την διάνοιάν του από τὰς συγχύσεις, αί όποίαι τον έμποδίζουν να ίδη την κατάστασίν του και τὰς δυνάμεις του. Με αυτόν τον τρόπον η άγωγή δύναται να υποδεικνύη τον δρόμον εις την ευτυχίαν όσον και εις τον καλόν χαρακτήρα, δεν μπορεί όμως αλλά και δε πρέπει να προκαθορίζη και να επιβάλλη. Η άγωγή είναι το ταξίδι, και όχι το τέλος του ταξιδιού.

Άξιοσημείωσις είναι η ύπαρξιακή άποψις, όσον αφορά την δεκτικότητα του ατόμου. Η ύπαρξιακή άγωγή αρχίζει ένωρίς όσον και κάθε άλλη άγωγή, άκόμη δε ένωρίτερα από την σχολικήν άγωγήν. Δεν πρέπει να χαθή καμμία ευκαιρία δια να υποδηλώσωμεν ή να δείξωμεν ή να εξηγήσωμεν τους περιορισμούς αλλά και τὰς ευκαιρίας, που μάς προβάλλει η ζωή. Εάν λείψη το έν εκ τών δύο, ασφαλώς θα οδηγηθούμεν είτε εις την άπαισιοδοξίαν της ματαιώσεως είτε εις την άνεύθυνον αισιοδοξίαν (1). Ο Ύπαρξισμός κλονίζει τὰς ρίζας της αισιοδοξίας, η όποία όφείλεται εις την μηχανοκρατίαν της εποχής μας. Άλλά η Δημοκρατία, έχει πολυ βαθυτέρας ρίζας από την επιστήμην και τον πειραματισμόν.

“Όπως όλοι οί ύπαρξισταί, και ο Jaspers άνεγνώρισεν ότι είναι αδύνατος η γνώσις του ατόμου δι' επιστημονικών μέσων. Ο Kierkegaard και οί μαθηταί του επέμεναν εις την άποψιν ότι η θέσις του ανθρώπου εις το σύμπαν δεν είναι η θέσις του ζώου, που δέχεται έντυπώσεις και που ο νους του κινείται από στοιχειά αισθήσεως, που γίνονται δεκτά παθητικώς και αυτομάτως και αναδύονται εις εικόνας, έννοίας και άλλα άποκτήματα της ψυχής. Ο Dewey εκινήθη προς την κατεύθυνσιν αυτήν, αλλά είναι άμφίβολον κατά πόσον διείδε την περίπλοκον φύσιν τών προβλημάτων αυτών. Άλλ' ο Kierkegaard και ο Jaspers υπεγράμμισαν κυρίως την θρησκευτικήν και ήθικην άποψιν της καταστάσεως, ύπάρχει όμως πάντοτε η δυνατότης και άλλων κινήτρων, τὰ όποία δυνατόν να επεμβαίνουν και τὰ όποία πράγματι επεμβαίνουν και ώθούν τον άνθρωπον. Τὰς δυνάμεις αυτὰς έφεραν εις το προσκήνιον ο Marx, οί ψυχαναλυταί και ο Sartre (2). Όπωςδήποτε τὰ επιχειρήματα περί της

1. Αυτόθι σελ. 229.

2. G. Boas, "Ένθ' άν. σελ. 646.

τελειότητα της ψυχολογικής έρευνας πολύ απέχουν από το να είναι αδιάσειστα. Ίσως έχει δίκαιον ό Harper όταν λέγη, ότι, ένα έγχειρίδιον πειραματικής ψυχολογίας συγκρινόμενον με ένα από τὰ έργα τῶν μεγάλων ύπαρξιστῶν στοχαστῶν, ποιητῶν ἢ μυθιστοριογράφων (π.χ. τοῦ Ντοστογιέφσκυ), δὲν μπορεῖ παρὰ μόνον νὰ συλλάβῃ τὴν ἐπιφάνειαν (1).

Καὶ τώρα ἄς ἴδωμεν πῶς ἀντιμετωπίζεται τὸ θέμα τοῦ διδασκάλου. Εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὸν διδάσκαλον νὰ εἶναι τόσο ἀξιοπρεπὴς καὶ ἔντιμος ὅσον καὶ νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ συναισθήματα τῶν ἄλλων. Ὁ ἀπαθὴς διδάσκαλος εἶναι κακὸς διδάσκαλος. Ἀλλὰ ὑπάρχουν συναισθήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι προτιμότερον νὰ κρατοῦνται μακρὰν τῆς σχολικῆς τάξεως, καὶ ἰδιαίτερα τὸ πάθος νὰ προβάλλῃ κανεὶς τὸν ἑαυτόν του. Ἀλλὰ καὶ τὸ πάθος δι' ἕνα πολιτικὸν σύστημα ἢ μίαν ἄποψιν παραθλάπτει τὸ καθῆκον τοῦ διδασκάλου νὰ κατανοῇ καὶ νὰ ἐπικοινωνῇ μετὰ τὸ κοινωνικὸν του περιβάλλον. Μολαταῦτα δύο εἶναι τὰ πάθη ποὺ ἔχουν ἀξίαν: 1) τὸ πάθος διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ 2) τὸ πάθος διὰ τὸ τέλος, τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀνεξάρτητος λειτουργία τῆς διανοίας τοῦ μαθητοῦ καὶ ἡ ἐπανειλημμένη ἀσκήσις πρὸς χαρακτῆρα ἐλεύθερον, αὐτοκατευθυνόμενον καὶ γεμᾶτον ἀπὸ ἀγάπην. Ὁ καλὸς διδάσκαλος δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν παραγωγήν πιστῶν ἀντιγράφων (replies), ἀλλὰ εἰς τὴν δημιουργίαν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ ὁποῖοι ἢμποροῦν νὰ σταθοῦν ἀπέναντί του ὡς ἐλεύθερα ἄτομα, ποὺ ἔχουν ὑποστῆ διὰ τῆς ἀγωγῆς τὴν πείραν τοῦ κλοιμοῦ, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀτελευτήτου θάθους τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀληθείας. Οὔτε πάλιν ὁ κατ' ἐπίφασιν συλλογισμὸς (λογικὴ), ποὺ ἔχει σχέσιν μετὰ τὴν μίμησιν, ἢ ἄλλαι δυνάμεις πειθοῦς ἔχουν τὸ κῦρος διὰ νὰ ὀδηγήσουν τὸν μαθητὴν ὥστε νὰ εὕρῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλὰ καὶ τὸ τόσο πειστικὸν μέσον τοῦ παραδείγματος, τὸ ὁποῖον τόσο πολὺ ἔχει τονισθῆ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, ἔχει πολὺ μικρὰν δύναμιν διὰ τὴν ἀναζήτησιν καὶ ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας. Ἡ τιμὴ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀνταπόκρισις πρὸς τὸ ἄτομον εἶναι τὰ θεμέλια τοῦ καλοῦ χαρακτῆρος. Ἡ Ἀγωγή δὲν εἶναι θέατρον, διότι αἱ ἐντυπώσεις τῆς θεατρικῆς παραστάσεως σθῆνουν καὶ χάνονται, ὅπως καὶ αὐτὰ, ποὺ βλέπομεν εἰς τὴν καθημερινὴν μας ζωὴν μόνον αἱ διαθέσεις καὶ ἡ στάσις τοῦ διδασκάλου ἐναντι τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ μαθητοῦ ἔχουν τὴν δυνατότητα τῆς ἀφομοιώσεως. Ὁ καλὸς διδάσκαλος δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας ἀλλὰ πάλιν καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτῆ δὲν τὸν ἀναγκάζει πάντοτε νὰ γίνῃ ψυχρὸς καὶ κλειστός. Ὁ διδάσκαλος εἶναι ἕνας αὐτοσχεδιαστὴς καὶ ὁ μαθητὴς ἕνα ὄργανον. Μολαταῦτα ὁ μαθητὴς δὲν ὁμοιάζει μετὰ τὰ ἄλλα ὄργανα διότι μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς ἕνας αὐτοσχεδιαστὴς (2).

Οἱ διδάσκαλοι συνήθως διακηρύσσουν ὅτι ἀναγνωρίζουν τὸν μαθητὴν ὡς ἄτομον, ἀλλὰ δὲν κατορθώνουν νὰ ἴδουν τὸν μαθητὴν ὡς ἕνα ἀνθρώπινον ὄν, ὡς ἕνα ἄτομον, τὸ ὁποῖον θὰ γίνῃ μέλος τῆς κοινωνίας, ὡς ἕνα ἄτομον μετὰ ἀναντικατάστατον ἀξίαν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ νὰ ἀναγνωρίζῃς τὴν ἀξίαν τοῦ μαθητοῦ εἶναι νὰ συμπάσχῃς μετὰ αὐτὸν εἰς τὴν κατάστασιν, ποὺ εὐρίσκεται, καὶ μετὰ τὰς προσπάθειάς ποὺ καταβάλλ-

1. R. Harper. Ἐνθ. ἀν. σελ. 256.

2. Αὐτόθι σελ. 238.

λει. Κάθε άτομον ἔχει ὠρισμένην δυναμικότητα διὰ δημιουργικὸν ἔργον, ἀντοχήν, ἐπιμονήν καὶ ἡρωισμόν, ἔχει ὅμως καὶ τὴν ὑπαρξιακὴν ἀνάγκην δι' ἀπολύτρωσιν καὶ δικαίωσιν.

Τέλος, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ δοθῆ προσοχὴ εἰς τὸ ὅτι τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποθῆ χειρότερον διὰ τὴν ἀγωγὴν, ἀπὸ τὸ ρεῦμα ἐνὸς ψευδοὑπαρξισμοῦ μεταξὺ τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Μόνον διὰ τῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἀποδοχῆς τῶν θετικῶν στοιχείων καὶ δημιουργικῶν ιδεῶν τοῦ Ὑπαρξιασμοῦ καὶ διὰ τῆς ἀποφυγῆς τῆς ἐπιπολαίου αἰσιοδοξίας καὶ ὀρθολογισμοῦ ὁ Ὑπαρξισμὸς δύναται νὰ ἀποθῆ μίᾳ κινητήριος δύναμις τοῦ πολιτισμοῦ.

3. Ὑπαρξισμὸς - Ψυχιατρικὴ καὶ Ψυχολογία

Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τῆς παρούσης μελέτης θὰ ἐκθέσωμεν περιληπτικὰ τὰς βασικὰς ἐπιδράσεις τῆς ὑπαρξιακῆς θεωρίας ἐπὶ τῆς ψυχιατρικῆς, σύμφωνα πρὸς τὰς κατευθύνσεις τῆς ὑπαρξιακῆς Σχολῆς τῆς Ψυχιατρικῆς (1).

Ἡ ἀρχικὴ ἐρώτησις, ἡ ὁποία τίθεται ἀπὸ τοὺς ὑπαρξιστὰς εἶναι: Ὑπαρξιστὰς εἶναι ὁ ἰατρός, ὅπως εἶναι, ἢ προβάλλουν τὰς θεωρίας των κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς καταστάσεως τοῦ πάσχοντος; Ὁ ὑπαρξιστὴς ψυχοθεραπευτὴς εἶναι κατὰ πάσης προκατειλημμένης ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔγκειται, κατὰ τὴν γνώμην μου, μιὰ βασικὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ μεταξὺ ὑπαρξιστοῦ ψυχιάτρου (ψυχοθεραπευτοῦ) καὶ ψυχαναλυτοῦ. Ὁ ὑπαρξιστὴς ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν «ἀνακάλυψιν» τοῦ ζῶντος προσώπου μέσα εἰς τὸν διαμερισμὸν καὶ ἀπανθρωπισμὸν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ (ζωῆς), διὰ τῆς θαθείας ψυχολογικῆς ἀναλύσεως. Προσπαθεῖ ἐπίσης νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν διχοτόμησιν μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πάσχει ὁ Δυτικὸς Πολιτισμὸς. Ἡ διχοτόμησις αὕτη εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ ἀγχους καὶ τῆς συγκρούσεως: Ὁχι μόνον τὸ ἀγχος ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχικὴ κατὰπτωσης καὶ ἡ ἀπόγνωσις προέρχονται ἀπὸ τὴν «αὐτο-ἀποξένωσιν» τοῦ ἀτόμου. Ἐνα ἀντιπροσωπευτικὸν παράδειγμα διαμερισμένης (χωρισμένης εἰς τμήματα, διαμερίσματα) ἐσωτερικῆς ψυχικῆς ζωῆς εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἀνθρώπου τῆς Βικτωριακῆς ἐποχῆς.

Τόσον ὁ Kierkegaard ὅσον καὶ ὁ Nietzsche προσεπάθησαν νὰ καταλάβουν τὸν ἄνθρωπον ποὺ κατέχεται ἀπὸ ἀπωθήσεις, τὸν ὄν ποὺ ἐγκαταλείπει κάθε προσπάθειαν διὰ αὐτοεπίγνωσιν διὰ νὰ προστατευθῆ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα· αὐτὸ εἶναι ἄλλωστε ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν νεύρωσιν. Ἐφ' ὅσον ἔχομεν νὰ κάμωμεν μὲ ἀνθρώπινα ὄντα οὐδεμίαν ἀλήθειαν ἔχει τὴν πραγματικότητά της αὕτη καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πραγματικότητά της ἀμέσου σχέσεως. Μόνον ἡ πρᾶξις ὁδηγεῖ τὸ ἄτομον εἰς τὴν πραγματικότητα, καὶ δι' αὐτὸ μόνον ἡ ὁμιλία τοῦ ἀσθενοῦς δὲν τὸν βοηθεῖ. Ἀπεναντίας τότε μόνον καλλιτερεύει ὁ ἀσθενὴς ὅταν θὰ δοκιμάσῃ κάτι ἢ θὰ ἀντιμετωπίσῃ μίαν ἀποψιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξαρτᾶται τὸ ἄμεσον συμφέρον του. Μόνον ὅταν τὸ ἄτομον ἐλπίζῃ νὰ

1. Πρὸβλ. Rollo May (Ed.), *Existence: a New Dimension in Psychiatry and Psychology*. New York, 1958, σελ. 1-120.

εύρη κάποιαν ανακούφισιν, θὰ θελήσῃ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐπίπονον πορείαν τῆς ἐρεύνης καὶ τοῦ ἐλέγχου τῆς πλάνης του καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ τοὺς τρόπους ἀμύνης του καὶ τὰς σχέσεις του. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ «τὸ θάρρος νὰ γίνῃ ἓνα άτομον», δηλ. νὰ γίνῃ αὐτὸ πού εἶναι. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ ἐπίγνωσιν καὶ νὰ γίνῃ ὑπεύθυνος διὰ τὴν ὑπαρξίν του.

Ἡ κυρία κατεύθυνσις τῆς ὑπαρξιακῆς θεραπείας εἶναι νὰ δείξῃ εἰς τὸ άτομον ὅτι εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν ὑπαρξίν του καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν. Τὸ νὰ δεχθῇ ὅμως ὁ ἀσθενὴς ἓνα ἄλλο πρόσωπον ὡς θεραπευτὴν του σημαίνει ὅτι τοῦ δίδεται μιὰ νύξις ὅτι πλέον δὲν τοῦ χρειάζεται νὰ πολεμήσῃ διὰ τὴν ἰδικὴν του μάχην. Αὐτὴ ἡ ἀνεπιφύλακτος ἀποδοχὴ τοῦ θεραπευτικοῦ ἀπαλλάσσει τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ τὴν προσπάθειαν νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἰδικὴν του ὀντότητα. Ἐξ ἄλλου ἡ ἔλλειψις τῆς συναισθήσεως τῆς ὑπάρξεως ἀλλὰ καὶ τῆς κριτικῆς δυνάμεως, ὁδηγεῖ εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς καταθλιπτικῆς καὶ ἀκάμπτου ἠθικότητος (moralism). Ὁ ὑπαρξισμὸς ὅμως ἀντίκειται εἰς τὸν ἐξεζητημένον τύπον τῆς κοινωνικῆς συμμορφώσεως (conformism).

Ἀντὶ τῆς χρήσεως τῆς ἐννοίας τοῦ ἐ γ ῶ, ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύει σαφέστατα τὴν διχοτόμησιν μεταξὺ ὑποκειμένου - ἀντικειμένου, ὁ ὑπαρξισμὸς εἰσάγει τὴν ἐννοίαν τοῦ εἶ ν α ἰ ἔ ν α ν τ ἰ τοῦ μ ἢ - ε ἶ ν α ἰ. Μόνον ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ θανάτου δίδει τὴν πλέον θετικὴν πραγματικότητα εἰς τὴν ζωὴν. Τὸ ἄγχος εἶναι ἡ ἐμπειρία τοῦ κινδύνου τοῦ ἐπικρεμαμένου μὴ εἶναι, καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ ἀτόμου, πού ἀντιλαμβάνεται τὴν ὑπαρξίν του. Διὰ τῆς πλήξεως αὐτῆς τοῦ κέντρου τῆς «αὐτο-ἀξιοπρεπείας» μπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ ὁ καθεὶς τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἀτόμον - ὑπαρξίν. Ἀκόμη, τὸ ἄγχος συνδέεται καὶ μὲ τὴν ἐλευθερίαν· οἱ ἄνθρωποι τόσον ἀτομικῶς ὅσον καὶ συλλογικῶς παραδίδουν τὴν ἐλευθερίαν των μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ἀνυποφόρου ἄγχους (πρβλ. δογματισμὸν, φασισμὸν κλπ.).

Κατάστασις παρομοία πρὸς τὸ ἄγχος εἶναι ἡ ἐ ν ο χ ῆ. Αὐτὴ συμβαίνει ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρνήται τὰς δυνατότητάς του καὶ ἐπομένως ἀποτυγχάνῃ νὰ τὰς ἐκπληρώσῃ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι ἔνοχος καὶ ὀφειλέτης εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἡ ἐνοχὴ ἐπίσης μπορεῖ νὰ ἀφορᾷ εἰς τὸν πλησίον μας, διότι πάντοτε δὲν κατορθώνομεν, κατὰ κάποιον τρόπον, νὰ κατανοήσωμεν καὶ νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἄλλου.

Ἡ ἐνοχὴ αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὰς πλέον δυνατὰς πηγὰς ὑγιοῦς ταπεινότητος καὶ ψυχραΐμου ἀντιμετωπίσεως τῆς συγγνώμης πρὸς τὸν πλησίον μας. Ἡ ἐνοχὴ ὀξύνει τὴν εὐαισθησίαν κατὰ τὰς σχέσεις μὲ τοὺς συνανθρώπους καὶ αὐξάνει τὴν δημιουργικότητα ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν δυνατοτήτων μας. Ἀπεναντίας, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς νευρωσικῆς ἐνοχῆς ὁ ἀσθενὴς δὲν ἔχει ἀντιμετωπίσει τὰ περιγραφέντα χαρακτηριστικὰ τῆς ἐνοχῆς.

Ἄλλη μεγάλη συμβολὴ τοῦ ὑπαρξισμοῦ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως (ὄντος) εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ «ἀτόμου ἐντὸς τοῦ κόσμου». Τὸ ἐπίκεντρον εὐρίσκεται εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν τοῦ ἀσθενοῦς. Ἡ ὑπαρξιακὴ ἀνάλυσις ἀναλαμβάνει τὰ ἀνακαλύψῃ τὸν ἄνθρωπον ὡς ἓνα ὄν εἰς ἀμοιβαίαν ἀλληλεξάρτησιν μὲ τὸν κόσμον του καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν, πού δίδει εἰς αὐτόν. Τὸ άτομον καὶ ὁ κόσμος εἶναι ἓνα μοναδικὸν ὀργανικὸν ὄλον. Ὁ κόσμος ἐνός

άτόμου δέν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ κατανοητὸς διὰ τῆς περιγραφῆς τοῦ περιβάλλοντος· ἐξ ἄλλου τὸ θέμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τοῦ ατόμου εἶναι μία μεγάλη καὶ ἀφελῆς ἀπλοποίησης. Αὐτὸς ὁ «ἰδιαίτερος κόσμος» εἶναι τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον ἔχει κατανοήσει ἐλάχιστα ἢ σύγχρονος ψυχολογία.

Μία χαρακτηριστικὴ διάστασις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος εἶναι ὁ χρόνος. Ἡ ἱκανότης τοῦ ατόμου νὰ πράττῃ μὲ τὴν προοπτικὴν τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος, δηλ. νὰ προβάλλῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸ μέλλον, εἶναι τὸ κέντρον τῆς ὑπάρξεως. Τὸ ἰσχυρὸν ἄγχος καὶ ἡ κατάθλιψις ἐξαλείφουν τὴν προοπτικὴν τοῦ χρόνου καὶ ἐκμηδενίζουν τὸ μέλλον. Κατὰ πόσον ἕνας ἀσθενὴς δύναται νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην του τὰ σημαντικὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος του ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις καὶ διαθέσεις τοῦ σχετικὰ μὲ τὸ μέλλον. Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Kierkegaard : «ἡ ἱστορία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ μέλλον» δύναται νὰ γίνῃ κατανοητὸς μόνον ἐφ' ὅσον ἔχομεν κατὰ νοῦν τὴν ἔννοιαν τῆς προοπτικῆς τῆς ἱστορίας. Στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν εἶναι ἡ ἔννοια τῆς δι-ορατικότητος — ἐμπνεύσεως (insight), ἡ συνήθως καλουμένη ἐμπειρία τοῦ «aha», τοῦ «εὗρηκα». Αὕτη εἶναι ἡ ἐμπειρία ἑνὸς νέου προσανατολισμοῦ τοῦ ατόμου πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὸ μέλλον.

Ἡ αὐτοσυνειδησία εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὴν ἱκανότητα τῆς «ὑπερβάσεως» τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος ἐν συναναρτήσει πρὸς τὸ μέλλον. Αὕτη ἡ ὑπέρβασις προϋποθέτει ὅτι τὸ ἄτομον δύναται νὰ ἴδῃ τὸν ἑαυτόν του ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον συγχρόνως. Τὰ νευρωτικὰ φαινόμενα εἶναι παρεφθαρμένοι «νευρωτικοί» τύποι τῆς βασικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀνθρώπου νὰ συσχετίζῃ τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν κόσμον ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον συγχρόνως. Ἡ ἐνότης αὕτη τῆς ὑπερβάσεως τῆς ἀμέσου παρούσης καταστάσεως εἶναι ἡ θάσις τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας.

Μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ παρουσιάσαμεν ἐν μέρει τὴν θεωρίαν, ἡ ὁποία ὑπόκειται εἰς τὴν ὑπαρξιακὴν ψυχικὴν θεραπείαν· εἰς τὰ ἀκόλουθα θὰ διαγράψωμεν μερικὰς βασικὰς ἐννοίας ὡς πρὸς τὴν σημασίαν των διὰ τὴν θεραπείαν. Ἐπειδὴ ὁ ὑπαρξισμὸς εἶναι νέος ἐπιστημονικὸς κλάδος δέν τοῦ ἐδόθη ἀκόμη ὁ χρόνος διὰ νὰ ἐπεξεργασθῇ καὶ νὰ διαμορφώσῃ λεπτομερῆ τεχνικὴν καὶ μεθοδολογίαν. Πάντως, ἡ ὑπαρξιακὴ ἀποψις εἶναι, ὅτι ἡ τεχνικὴ ἀκολουθεῖ τὴν κατανόησιν. Πρῶτον καθῆκον τοῦ ψυχοθεραπευτοῦ εἶναι νὰ κατανοήσῃ τὸ ἄτομον εἰς τὸν κόσμον του, ὅπου εἶναι καὶ ὅπου κινεῖται. Δι' αὐτὸ δέν ὑπάρχει θέσις δι' ἀπομονωμένην τεχνικὴν. Τὴν ὑπαρξιακὴν θεραπείαν πρέπει νὰ χαρακτηρίζῃ ἡ εὐκαμψία καὶ ἡ πολυμορφία τῶν μεθόδων, καὶ ἀπόψεων, αἱ ὁποῖαι ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τῶν διαφόρων φάσεων τῆς θεραπείας. Ἡ θεραπεία ὁμως αὕτη δέν εἶναι «ἐκλεκτικὴ»· ἀπεναντίας προσανατολίζεται πρὸς τὴν σαφῆ κατανόησιν. Ἡ ὑπαρξιακὴ ἀνάλυσις συμφωνεῖ μὲ τὴν φροϋδικὴν ψυχανάλυσιν μόνον ὡς πρὸς τὴν πρακτικὴν. Κατὰ τὰ ἄλλα οἱ ὑπαρξιστὰι ψυχίατροι πιστεύουν ὅτι αἱ θεωρίαι τοῦ Freud εἶναι ἐσφαλμέναι.

Ὡς πρὸς τὴν ἀπώθησιν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ κάμωμεν τὴν ἐξῆς ἐρώτησιν: Τί εἶναι ἐκεῖνο, ποῦ ἐμποδίζει τὴν ἀσθενῆ ἀπὸ τοῦ νὰ δεχθῇ μὲ ἐλευθερίαν τῆς δυνατότητάς του; Οἰαδήποτε ὀρμὴ, ἐλατήριον, libido κ.λ.π. πρέπει νὰ ἐκληφθοῦν ἐν συσχετισμῶ πρὸς τὰς δυνατότητας τῆς ὑπάρξεως. Ἡ ὑπαρξιακὴ θεραπεία δίδει ἔμφασιν εἰς τὸ

παρόν, διότι τὸ οὐσιώδες θέμα εἶναι ὅτι ἡ σχέσηις θεραπευτοῦ — ἀσθε-
νοῦς πρέπει νὰ ληφθῆ ὡς πραγματική. Ὁ ἀσθενὴς ζητεῖ νὰ δοκιμάσῃ
μῖαν ἐμπειρίαν καὶ ὄχι ἐρμηνείαν. Ἀκόμη καὶ ὁ Rogers, ὁ ὁποῖος δὲν ἀνή-
κει εἰς τὴν Σχολὴν αὐτὴν, λέγει: «Εἰσέρχομαι εἰς τὴν ψυχικὴν σχέσηιν
ὄχι ὡς ἐπιστήμων ἀλλ' ὡς ἓνα πρόσωπον — ἄτομον ποῦ προχωρεῖ εἰς
τὴν προσωπικὴν ἐπαφήν». Ἄλλ' ἡ ἄποψις τοῦ Rogers εἶναι περισσότε-
ρον αἰσιόδοξος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὑπαρξιακὴν, ἡ ὁποία προσανατο-
λίζεται μᾶλλον πρὸς τὰς τραγικὰς κρίσεις τῆς ζωῆς. (1) Κατὰ τὸν
Ἵπαρξιισμόν ὁ θεραπευτὴς δὲν εἶναι μόνον ἓνας εἰδικὸς ἀλλὰ πρῶτα ἀπ'
ὄλα εἶναι ἓνα ἀνθρώπινον ὄν. Ἐδῶ τὸ σπουδαῖον σημεῖον δὲν εἶναι τὸ
διὰ τί, ἀλλὰ τὸ τί πράττομεν. Αὐτὸ τὸ τί ὑποδηλώνει ὅτι ὁ θερα-
πευτὴς συμμετέχει εἰς τὸ φαινόμενον, χωρὶς νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ
τὸν ἑαυτὸν του, τὰς ἰδέας του ἢ τὰ συναισθήματά του. Ὁ σκοπός, τὸ
τέρμα τῆς θεραπευτικῆς πορείας εἶναι νὰ ἔλθῃ ὁ ἀσθενὴς εἰς σημεῖον
ἐπιγνώσεως τῶν δυνατοτήτων του (potentialities) καὶ νὰ γίνῃ ἱκανὸς νὰ
πράξῃ ἐπὶ τῇ θάσει αὐτῶν. Ὁ νευρωσιακὸς ἐνδιαφέρεται ὑπερβολικὰ
διὰ τὸν «πέριξ αὐτοῦ κόσμον», ἐνῶ ἐνδιαφέρεται ἐλάχιστα διὰ τὸν «ἰδι-
κὸν του» κόσμον. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ διδά-
ξωμεν τὸν ἀσθενῆ νέους τρόπους σκέψεως περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, δίδοντες
εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἐμπειρίαν τῆς ὑπάρξεώς του.
Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν συνήθη θεραπείαν, ἡ ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὴν
προσαρμογὴν τοῦ ἀσθενοῦς εἰς τὸν πολιτισμὸν του (culture) ὁ Ἵπαρξι-
σμός ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀτόμου ὡς ὄντος. Ἡ πορεία
αὕτη μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς χρέους· σύμφωνα μὲ αὐτὴν ὁ ἀσθε-
νὴς διὰ τῆς γνώσεως καὶ διοράσεως προβαίνει εἰς ἀπόφασιν.

Ὁ Ἵπαρξισμός δὲν παραδέχεται τὴν διχοτόμησιν μεταξὺ συνειδή-
του καὶ ἀσυνειδήτου. Τὸ δόγμα τοῦ ἀσυνειδήτου ὁδηγεῖ εἰς ἐκλογίκευ-
σιν (rationalization) τῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἐπομένως εἰς τὴν κενότητα τῆς
πραγματικότητος τῆς ὑπάρξεως. Ἡ ἄποψις τοῦ ἀσυνειδήτου, ποῦ πα-
ρομοιάζεται μὲ «κελλάρι», δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὴν ὑπαρξιακὴν θεραπείαν.
Ὁ ὑπαρξιστὴς θεραπευτὴς παρατηρεῖ τὰ φαινόμενα, ὅπως ἐκδη-
λώνονται αὐτὰ καθ' ἑαυτά. Ὡς φαινομενολόγος προσπαθεῖ νὰ
ἀνασυγκροτήσῃ τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀσθενοῦς του διὰ τῆς ἀνα-
λύσεως τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον δοκιμάζει ὁ ἀσθενὴς τὸν χρο-
νον, τὸν χώρον, τὴν αἰτιότητα, τὴν ὑλικότητα καὶ
τὰς ἄλλας κατηγορίας.

Τρεῖς εἶναι αἱ βασικαὶ ἔννοιαι τῆς Ἵπαρξιακῆς ἀναλύσεως:

1. Ἵπαρξιακὴ νευρώσις: αὕτη προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀδυ-
ναμίαν τοῦ ἀτόμου νὰ ἴδῃ κάποια σημασίαν εἰς τὴν ζωὴν.

2. Συνάντησις: αὕτη εἶναι ἡ ἀποφασιστικὴ ἐσωτερικὴ νέα
ἐμπειρία, ποῦ συμβαίνει εἰς ἓν ἐκ τῶν δύο συνδεομένων ἀτόμων κατὰ
τὴν θεραπείαν.

3. Καίριος: αὐτὸς σημαίνει τὸ κρίσιμον σημεῖον, κατὰ τὸ ὁποῖον
συγκεκριμένος ἀσθενὴς εἶναι ἐσωτερικὰ ἔτοιμος δι' ὠρισμένον εἶδος
ἐπεμβάσεως, ποῦ εἶναι ἐπιτυχῆς ὠρισμένας φοράς. Εἰς τὴν κατάστασιν

1. Carl Rogers. «Persons or Science? A Philosophical Question»: *American Psychologist*, 10:1955, σελ. 267-278.

αὐτὴν ὁ ἐπιδέξιός θεραπευτῆς δύναται νὰ ἐπιτύχῃ καταπληκτικὴν θεραπείαν περιπτώσεων, αἱ ὁποῖαι ἐθεωροῦντο σοβαραί.

Ἡ Ὑπαρξιακὴ ἀνάλυσις εἶναι μία σύνθεσις ψυχανάλυσεως καὶ φαινομενολογίας, ἔχει δὲ τὰ ἀκόλουθα χαρακτηριστικά: α) Δὲν περιορίζεται εἰς τὸ ἀσυνείδητον ἀλλὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν ὅλην δομὴν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀτόμου. β) Δέχεται ὅτι τὸ ἄτομον δυνατόν νὰ ζῆ εἰς δύο ἢ περισσοτέρους συγκρουομένους «κόσμους». γ) Ἐπιδιώκει τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ κόσμου τοῦ ἀτόμου, συνήθως διὰ ψυχαναλυτικῶν μεθόδων.

Ὡς πρὸς τὰς θεραπευτικὰς μεθόδους ἡ ὑπαρξιακὴ ἀνάλυσις παρουσιάζει τὰ ἀκόλουθα χαρακτηριστικά: α) κατὰ θάσιν εἰς τὴν πρᾶξιν εἶναι σχεδὸν ὅμοια μὲ τὴν ψυχανάλυσιν, μὲ τὴν μόνην διαφορὰν ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς «συναντήσεως» δὲν συμπίπτει μὲ τὴν «συναισθηματικὴν μεταφορὰν» τῆς ψυχανάλυσεως. β) κάθε ἄτομον ἔχει τὸν ἰδικόν του ὑποκειμενικόν κόσμον (φαινομενολογία), ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ βαθμοὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου. γ) ἡ ἀνασυγκρότησις τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου τοῦ ἀσθενοῦς γίνεται σύμφωνα πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν ἐμπειρίαν του περὶ τοῦ κόσμου. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς σχιζοφρενείας τὸ πνεῦμα δὲν διασπᾶται, ὅπως συνήθως νομίζεται. Τέλος, βασικὴ ἀρχὴ τῆς ὑπαρξιακῆς ψυχιατρικῆς εἶναι τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, ἐνῶ εἰς τὴν ψυχανάλυσιν δίδεται μεγαλυτέρα σημασία εἰς τὸ παρελθόν τοῦ ἀσθενοῦς. Ἀλλὰ τὰ ψυχικὰ προβλήματα τοῦ ἀσθενοῦς ὡς καὶ κάθε ἀνθρωπίνου ὄντος δὲν ἐρμηνεύονται μόνον διὰ τοῦ παρελθόντος. Τὸ πῶς ἕνας βλέπει τὸ παρὸν καὶ ἐνατενίζει τὸ μέλλον εἶναι σημαντικώτατος παράγων ὄχι μόνον τῆς συμπεριφορᾶς ἀλλὰ καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ψυχικῆς ζωῆς. Αὐτὸ τὸ μέλλον ὀδηγεῖ τὸ παρὸν μας. "Ἄν θὰ μπόρῳ νὰ ἀλλάξωμεν τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος ἀντίληψιν ἑνὸς ἀτόμου πολὺ πιθανὸν θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἀλλάξωμεν καὶ τὴν ψυχικὴν του ζωὴν.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην ἔγινε μία προσπάθεια παρουσιάσεως, κατὰ τρόπον περιληπτικόν, τῆς προσφορᾶς τοῦ Ὑπαρξισμοῦ εἰς τὴν Ἀγωγὴν καὶ τὴν ψυχιατρικὴν. Ἐπειδὴ ἡ κίνησις αὐτὴ εἶναι μᾶλλον νέα καὶ ἐπειδὴ ἀσχολεῖται μὲ θέματα τῆς ψυχολογίας τοῦ θάθους, παρουσιάζει ὠρισμένας ἀτελείας τόσον ὡς πρὸς τὴν σαφήνειαν τῶν ἰδεῶν ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν μεθοδολογίαν. Μολαταῦτα ἡ σημασία τοῦ Ὑπαρξισμοῦ εἶναι μεγάλη, καὶ ἐφ' ὅσον αἱ ἀρχαὶ του ἐφαρμοσθοῦν μὲ σοβαρότητα καὶ μακρὰν ἀπὸ ἐπιπόλαιον ὀρθολογισμόν καὶ ὑπερβολικὴν ἀπλοποίησιν, ἀσφαλῶς θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸν πολιτισμόν μας ἀπὸ μίαν ρεαλιστικωτέραν προοπτικὴν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

BOAS, G. *Dominant Themes of Modern Philosophy*. New York, 1957.

CERF, WALTER. «Existence, empiricism and Education»: *Harvard Education Review*, 27, No 3, 1957.

HARPER, RALPH. «The Significance of Existence and Recognition for Education»: *National Society for the Study of Education. 54th Yearbook : Modern Philosophies and Education*. Chicago, 1955.

HEIDEGGER, MARTIN. *Existence and Being*. New York, 1957. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ πέντε πραγματειῶν.

- JASPERS, KARL. Man in the Modern Age. New York 1960. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.
- KIERKEGAARD, SÖREN. The Journals. New York, 1941.
- MAY, ROLLO (Ed.). Existence: a New Dimension in Psychiatry and Psychology. New York, 1958.
- ROUSSEAU, J.J. *Émil* : Introduction by A. Boutet De Monvel. London, 1957.
- PASCAL, BLASE. Pensées. New York, 1958.
- ROGERS, CARL. "Persons or Science ? A Philosophical Question": *Ameriean Psychologist* 10 : 1955.
- WRENN, G.GILBERT. Psychological Bases in Personnel Service in Education, National Society for the Study of Education, 58th Year book, Part II, Personnel Services in Education. Chicago, 1959.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΕΤΣΙΟΣ

